

v Avstrijo; oni čas so nosili na tovorih blago, ker bile so poti slabe in ne za vožnjo napravljene.

Ako greš, dragi čitatelj, po Loki, opaziš, da ima še vsaka stara hiša, na zgornjem kakor spodnjem trgu zraven vhoda še druga vrata, za četrti del od spodaj zazidane za prodajalnice. Kupčija je v starodavnih časih jako cvetela; al hude vojske turške so vničile tudi na Kranjskem vse, kajti sinovi dežele so v bojih poginili ali bili so v sužnost odpeljani. Tako še dandanes pripovedujejo stari ljudje, kateri so ta poročila ohranili.

Zdravi zrak, dobra voda in lepa okolica: vse daje Loki romantičen značaj. Vse to zagotavlja „pisani Loki“ boljšo prihodnost, ako le Ločanje hočejo čas v dobro porabiti. Ne moremo pa vendar zamolčati, da ravno v Loki je gnjezdo starokopitnežev in slavofobov; nekatere krčme so prav fabrike nemčurstva, med katerimi zvonec nosi „schwarzer Adler“; njen krčmar jo le po nemški rad zarobi, ako le vé, da človek, kterege ima pred seboj, hudiča po nemški zna imenovati „Teufel“. V spodnjem trgu v pivarni pa je v drugi sobi „svetišče“, kamor birokracija in Loška nemčurska inteligencija zahajate; tu so se prebavile že marsiktere kosmate batine na narodno stranko. Gospodinja te pivarne je dobra, prav vljudna gospá, al njen naslednik sin se štuli za nemškega liberalca, čeravno o tem toliko veljá, kakor zajec pri bobnu; on je toraj politična ničla v zvezi z baharijo, zato ga nemčurji imajo na limanicah.

Najbolj prijazno prenočišče je „pri zlati kroni“; tu je izvrstna postrežba v vsem; gospodar, že star mož, je narodnjak, da je veselje bivati v taki hiši, ki celi Kranjski čast dela.

To so na kratko popisani vtiski, ki jih je naredila na-me Škofja Loka. Naj bi v desetih letih Loka zopet postala, kar je nekdanj bila: premožno mestice in domač kraj — brez marog nemčurskega tujstva!

Politične stvari.

0 stranki pravice ali pravni stranki Avstrijski.

(Dalje.)

Vprašanje. Kako pa Avstrijska pravna stranka skuša svoj namen doseči?

Odgovor. Ustanovila si je v shodu veljavnih mož svoje stranke 8. in 9. oktobra lanskega leta na Dunaji skupna načela, po katerih složno hoče postopati. Program njen se razteza 1. na državnopravne zadeve, 2. na cerkvene zadeve, 3. na narodne zadeve, 4. šolske zadeve in na bistveno delovanje v tem in unem.

Kar se tiče državopravnih zadev, se pravna stranka (stranka pravice) poteguje

1. za vzdržanje, edinstvo in nerazdeljivost cesarstva Avstrijskega pod vladarstvom Habsburške rodovine na podlagi pragmatične sankcije,

2. za vzdržanje samostojnosti in zgodovinskega prava vseh posameznih dežel,

3. za organični razvitek celega cesarstva in posamesnih dežel, za red javnega prava v deželni in državni ustavi na kristijanski podlagi. —

K 1. načelu:

Vprašanje. Kaj je pragmatična sankcija?

Odgovor. Pod pragmatično sankcijo se razumeva ona temeljna postava v Avstrijskem cesarstvu, ktera določuje nasledstvo vladarjev v cesarski rodovini Habsburški in po kateri se dežele, ki so popred sicer skupnega vladarja imele, a med seboj niso v ni-

kakoršni vredjeni zavezi stale, združujejo v eno in nerazdeljivo državo.

Vprašanje. Kako pa je postala pragmatična sankcija?

Odgovor. Pragmatična sankcija se je naredila z dogovorom med Karolom VI., zadnjim naslednikom rodovine Habsburške, in pa med zastopi posameznih dežel, katerim je on vladar bil.

Vprašanje. Kako pa se je to godilo?

Odgovor. Tako-le: Karol VI., kralj Ogerski, kralj Česki, nadvojvoda Avstrijski, Štajarski, Kranjski itd. je stanovom vseh posameznih dežel, ki so nekdanj bili nekako to, kar dandanes deželni zbori, poslal predlogo z željo, naj jo sprejmejo in s tem sprejetjem jej podelijo moč državne pogodbe, ki se po latinski pravi „pragmatico sancta“, in pa moč zmirom veljavne postave („lex semper valitura“). Stanovi posameznih dežel so to jim poslano predlogo v posvèt vzeli in sklenili jo sprejeti.

Vprašanje. Ali pa še veljá pragmatična sankcija, ki se je naredila že blizo pred 150 leti?

Odgovor. Da! Sedanji vladar, presvitli cesar Franc Jožef I. se v svoji diplomi od 20. oktobra 1860. l. izrekoma sklicuje na pragmatično sankcijo, rekoč, da je ona „od postavnih stanov posamesnih dežel sprejeta veljavna, državna, temeljna in rodbinska postava“.

Ker si je tedaj pravna stranka pragmatično sankcijo na čelo svojih vodil zapisala, zato je hudobno sumičenje in obrekovanje, ako jej nasprotniki naši podtikujejo, da namerava razcepljenje skupne države v posamesne kose. Cesarstvo avstrijsko mora skupno ostati, posameznim deželam pa naj bode zavarovana samostojnost in zgodovinsko lastno pravo, to se pravi: vsaka dežela naj vživa po ustavi njeni jej lastne pravice; pod geslom teh pravic naj se vlada vsaka dežela in zadeve svoje dežele oskrbuje, kajti to je zgodovinsko.

Zgodovina namreč kaže, da vse dežele, iz katerih dandanes obstaja cesarstvo Avstrijsko, so bile nekdanj za-se, druga od druge neodvisna, s svojimi pravicami in posebnostmi, in take so ostale tudi takrat, ko so pod cesarjem Ferdinandom II., bodi-si po pogodbah, bodi-si po podedovanji ali drugače pod skupnega vladarja prišle; v tem zdruštvu so si ohranile svoje pravice, lastnine in ustave. Tudi takrat, ko so bile po pragmatični sankciji v skupno državo združene, se ni od nobene dežele zahtevalo, naj bi popustila zgodovinske svoje pravice; a tudi se ni samovoljno nobena dežela odpovedala tem pravicam.

In na pravoveljavni poti tudi nikdar niso bile ustave posamesnih dežel odpravljene. Res pa je to, da nekteri vladarji so po razmerah časa sèm ter tjà kaj premenili, kar jim ni bilo po všeči; al v obče so bili vladarji Habsburški vendar mož beseda onih obljub, ki so jih izrekovali pri poklonstvu deželnih stanov, in cesar Ferdinand II., ki je v svoji oporoki nerazdeljivost pod svojo krono zedinjenih dežel svojim naslednikom kot hišno postavo zapustil, jim je takrat tudi živo na srce položil spoštovanje in vzdrževanje posamesnih deželnih pravic. (Kon. prih.)

Mnogovrstne novice.

* Čujte tudi ve, naše gospé in gospodičine! „Novice“ so unidan povedale marsikaj o blagem srcu, ki ga je do ubozih imela nedavno umrla cesarica Karolina Avgusta; naj danes po „Obzoru“ povedó, kako je ona mislila o narodnih zadevah. — Magjarsk časnik „Magyarország és a nagyvilág“ pripoveduje iz njenega življenja sledečo črtico. Leta 1817. prišel je

rajni cesar Franc na Erdeljsko (Siebenbürgen) in ž njim tudi cesarica Karolina Avgusta. V Klausenburgu se jima predstavi najviša ondašnja gospôda; žena guvernerja grofa J. Banffy-a jima je predstavljala gospé in gospodičine. Ljubeznjiva cesarica je z vsako govorila nekoliko besedi po nemški. Ko pride vrsta na neko posebno lepo mlado grofico, stavi cesarica tudi njej neko vprašanje. Al sramote bi se bila kmalu pogreznila v zemljo, ko jej, nemškega jezika nezmožna, ne more odgovoriti. To grofica Banffy pové cesarici. Cesarica pa na to odvrne sledeče znamenite besede: „Tuji jezik naučiti se nikomur ni dolžnost; al maternega jezika ne znati, to je sramota“. — Kakor blisk so te cesarične besede od ust do ust šle po mestu in so se še pozneje sto in stokrat rabile proti onim gospém višega stanú, ki se nočejo naučiti maternega svojega jezika. — Tudi našim slovenskim gospém in gospodičinam priporočamo tehtne cesarične besede v prevdarek!

* *Zmirom več priprave se delajo za veliko razstavo na Dunaji*, ki se začne čez 2 meseca. Dva odbora pri c. kr. deželni vladi Dunajski se posvetujeta, kaj storiti, da ptujci, ki pridejo razstave gledat, ne bi živeli presilno drago in da bi jim tudi vožnja po železnicah predraga ne bila; tretji odbor pa pri mestnem magistratu se posvetuje zaradi stanovanja ptujcev. Vsa ta skrb je potrebna in hvalevredna, al silne dragine ne bode odstranila. Kedar vre na milijone ljudstva skupaj, podražuje drug družega sam. In da pride na milijone ptujcev med časom razstave na Dunaj, je gotovo; samo na eni železnici (Dunajski-Tržaški) bodo vsaki dan 104 vlaki sém ter tje šli, ki bodo ob času razstave mogli 40 milijonov ljudi prepeljati.

Naši dopisi.

Iz Rusije 20. febr. (4. marcija.) — *η* — (Dalje.) — Tako se je Anglija sama zavezala, iz Azijskega emira narediti kakega Šaksonskega ali Virtemberskega kralja. Gorčakov si je mislil: ako je vam tako prav, nu! nam je tudi. In po 3letni papirnati vojski za srednjo Azijo bil je v januariji sklenjen mir. — Kakošen mir? na to vprašanje so ruski časopisi odgovorili precej drugi dan potem, ko je telegraf prinesel vest o njem. Angleži tudi čutijo njegovo silo in v parlamentih vlado izprašujejo, koliko Azije si bo smela Rusija podvreči. Kakor je iz telegramov vidno, vlada odgovarja, panič ne odgovori, ker sama vidi, da s tem mirom je v srednji Aziji vojska napovedana.

Rusija ne bo storila nič več in nič manj, kakor bi storila brez mira lorda Granvila: pokorila bo Hivo za njeno razbojniško postopanje. Hivinci so imeli navado napadati Ruske karavane in ropati; vjete trgovce so vozili deloma v Hivo, kjer so v sužnosti, kakor nekdanji Grki pri Rimljanih, strežaji, vrtnarji, učitelji itd. vsak po svoji zmožnosti; deloma so jih prodajali še dalje proti jugo-vzhodu. Podpirali so tudi stepniške kočevce, od katerih so pokupavali vjete ljudi in nakradeno blago.

Nek Rusk prikašček (trgovski pomočnik), kteremu se je posrečilo, iz Hivinskega plena vrniti se domú, pripoveduje, da je zdaj okoli 50 Rusov v sužnosti v Hivi. On je tudi Hivo popisal. Trdnjava in grad hana — po tem popisu — je obširno poslopje, sozidano iz jila, slabe opeke in lesa ter okroženo z nasipom jilovne zemlje. Na vhodih v trdnjavo (!) stoji devet starih zarjavelih topov. Zunaj nasipa so razsejane med vrtovi brezštevne lesene in ilove kože: vse to imenuje se

mesto. Vojaki Hivinski so oboroženi poleg mečev in nožev, s puškami na kremen, ktere naslanjajo na rogovile, kedar streljajo. Bo li Rusija premenila Hivo v svojo provincijo podobno Kavkazu in Turkestanu, ali jo bo samo prisilila k pokornosti in redu, to se bo pokazalo še le potem, ko bo vidno, kaj je mogoče iz te oaze narediti in nakoliko je brodonosna reka Amu-Darja. Od osode Hive bo zavisela tudi osoda doline reke Atreka. Še decembra meseca so Angleži tirjali, da Hive in doline Atreka se Rusija ne sme dotakniti. V januarskem miru se pa o njih nič več ne govori; rečeno je le, kakor sem vže omenil, da južni breg vrhnjega teka Amu-Darje bo neutralen kot posestvo Afgansko. Oáz na omenjenem bregu Rusija ni iskala; najboljši dokaz temu je to, da reke ni prestopila, ko si je s Turkestanom podvrgla ves severni breg, in tudi na severnem bregu je obdržala le okoli 150 štirjaških milj na ključih vodotočev in pritokov, od koder more strahovati hanstva; vse drugo je vrnila prejšnjim hanom. Česa bi tudi razen tega Rusija iskala v takih pustinjah? Iz 12.000 štirjaških milj, ktere obsega s svojimi pritoki srednji in gornji tek reke, jih je sposobnih za poljedelstvo komaj 1000, razkosanih na večje in manje oaze. Vse te oaze, razen najnižje in najviše (Hive in Badakšana), Majmenj, Karatigena, Darvaza, Šugnana, Vahija so naseljene s plemeni Kavkaškega rodú; njihova narečja so iz vseh indoevropskih jezikov najbolj podobna slavjanskim. Njihovi vladarji se imenujejo „ša“ ter se štejejo za naslednike Macedonskega kralja Aleksandra Vélikega. Hivinci so menda Tartari, Badakšanci pa po krvi Perzijani. Vse le-te države so nezavisne druga od druge, kakor tudi od večih držav. Kedar so jih napadali Kitajci, Kokanci, ali novejša leta Semireški han Jakub-Bek, klicale so na pomoč Afgance; kedar so se pa teh bale, klicale so na pomoč une. Iz vsega je vidno, da lord Granvilev mir bo menda tisti vir, iz katerega bo teklo v srednji Aziji mnogo krvi. (Dal. prih.)

Iz Notranjskega 13. sušca. K. — Kmetje včasih od ciganov kupijo konje, ki prvi dan tako dobro vozijo, da, če le roko vzdigneš nad njimi, pa že bežijo, čez kaka dva dni se pa tako potuhnejo, da mora kmet na vse grlo upiti nad njimi, da se le počasi naprej pomika. Zdaj pa se kmet praska za ušesi in si misli, kaj vendar je to, da, ko sem konja za poskušnjo v voz vpregel, je šel kakor vrag, zdaj pa mrha ni za družega kakor za konjederca. Naj vam, dragi bralci, razodenem to skrivnost — po pravem imenu: sleparijo, ki smo jo doživeli v nekem kraju blizo Postojne. Kupil je cigan od nekega kmeta konja za 5 gold., katerega je privezal k neki ograji, potem pa cigan in njegov pajdaš tudi cigan vzameta vsak eno diljo v roko, s katero sta neusmiljeno mlatila po ubozem konji. Ko sta mu zadosti gorkih naložila, ga odvežeta in ga peljeta do bližnje vasi in ondi sta ga prodala kmetu za 25 gold. Da bi bil kmet vedel, da se je konj le zato urno sukal, in je hotel kar skakati, ker je vedno mislil, da ga bota cigana začela zopet pretepati, gotovo bi ne bil dal toliko za konja!

Ker so „Novice“ kmeta že večkrat v eni ali drugi zadevi podučile, zato naj blagovolijo prebivalcem v Studnem blizo Planine na Notranjskem nasvetovati, naj bi velike kupe gnoja, ki paradirajo na obeh straneh ceste skozi celo vas, zvozili raji na njive, kakor pa, da pustijo, da to, kar je najboljšega v gnoji, se razteka po cesti. Naredijo pa naj dotični gospodarji gnojnišča na takem kraju, da se bo odtekala gnojnica po vrtilih in travnikih, a ne po cesti. Sicer pa je tudi nezdravo, da se pari skoraj pred vsako hišo kup gnoja. — Vse to pa brez zamere!